

Gender – „Pojem gender odkazuje k sociálně a kulturně konstruovaným rozdílům mezi femininitou a maskulinitou. Při značném zjednodušení lze gender označit za sociální konstrukt a postavit jej proti pojmu pohlaví, který nese význam biologického určení ženského a mužského těla ve vztahu k reprodukčním schopnostem“ (Smetáčková 2016, s. 41). „Pojem gender se vztahuje k odlišování mužů/maskulinity a žen/femininity. Podle úhlu pohledu, který zaujmeme, jej můžeme definovat třemi rozdílnými způsoby. Ty se však vzájemně doplňují a de facto z různých hledisek hovoří o tomtéž:

- 1) Gender představuje soubor charakteristik týkajících se vzhledu, schopností, chování, zájmů atd., které jsou v určité společnosti a v určitém historickém období spojovány s obrazem ženy a s obrazem muže.
- 2) Gender představuje organizační princip společnosti, tj. takové uspořádání společenských institucí a diskurzů, které předpokládají rozdílnost femininity a maskulinity.
- 3) Gender představuje maskulinní a femininní charakteristiky jednotlivých osob, které se formují pod vlivem socio-kulturních podmínek (ibid. s. 43)“.

Gender jako základní koncept genderové analýzy

„...koncept gender má pomoci pochopit a vysvětlit **genderovou rozdílnost a genderovou dominanci**. Přitom poměrně brzy začalo být jasné, že tyto otázky nelze zodpovědět odkazem na biologické rozdíly mezi muži a ženami ve stylu: „Muži a ženy mají jiná těla, proto jsou rozdílní a v důsledku těchto rozdílů zaujímají nerovné postavení ve společnosti.“ Tzv. **biologicky determinismus** je totiž v rozporu s antropologickými výzkumy, které přesvědčivě dokládají, že vnímání genderových rozdílů (v čem a jak se muži a ženy mají údajně odlišovat) i míra genderové dominance se v různých kulturách dramaticky liší. Zatímco představy o biologickém pohlaví se napříč kulturami více méně nemění, různost genderových konstrukcí je ohromující. Obdobně tomu však je v rámci každé společnosti, kde se genderové konstrukce liší podle třídy, rasy, věku, sexuální orientace atd. Samotná otázka pohlavních rozdílů je navíc mnohem komplexnější, než by se mohlo na první pohled zdát (viz níže), a v každém případě není jasné, proč by biologické rozdíly měly nutně vést k mužské nadvládě. (Pavlík in Smetáčková 2006, s. 9)“

Tři úrovně genderového řádu

„Kimmel ukazuje, že komplexnost a stabilita genderového řádu je dána provázaností tří úrovní, na nichž se gender realizuje. Teorii lze nazvat „3I“, neboť jednotlivými úrovněmi jsou instituce, interakce a identita (Smetáčková 2016, s. 44)“.

„Sociální instituce – jedinec do nich vstupuje, ale nemá možnost je výrazně ovlivnit, jsou to ustálené sociální struktury, jejich součástí je určitá představa modelech femininity a maskulinity a jež se manifestují prostřednictvím konkrétních organizací (např. škola)... Lidé tvoří sociální struktury a zároveň jsou tvořeni sociálními strukturami... Maskulinita a femininita jsou konstruovány jako dichotomické entity vzájemně se vylučující, ale zároveň komplementární. Sociální instituce mají za cíl legitimizovat a reprodukovat toto pojetí, k čemuž využívají jak symbolické, tak praktické prostředky. Př. genderová segregace na trhu práce. Člověk se může vzepřít tradičnímu rozdělení povolání na ženské a mužské, když je dostatečně motivovaný a má podporu okolí, ale prosazení celkové změny nastavení trhu práce je mimo možnosti jednotlivce.“ (Smetáčková 2016, s. 44)

„Interakce – oblast vztahů a komunikace mezi konkrétními osobami. Do interakcí člověk vstupuje s tím, že o sobě i o druhých uvažuje jako o ženách, či mužích. Snažíme se dávat najevo neboli

performovat svůj gender a od druhých čekáme potvrzení naší čitelnosti. Gender se podílí na našem pochopení komunikační situace. Druhé lidi vždy vnímáme jako ženy, či muže v závislosti na tom očekáváme i produkujeme jiná komunikační témata i jiný komunikační styl. Gender determinuje průběh našich interakcí, když jako organizační princip gender chybí, stává se taková situace pro většinu lidí nesrozumitelná, a proto je jim v ní nepříjemně.“ (Smetáčková 2016 s. 45)

„Identita – vědomí sebe sama jako ženy, či muže u konkrétních osob. Většina lidí sebe sama prožívá a vnímá jako genderované bytosti, k čemuž je vybízí, až nutí okolní svět, který využívá gender jako klíčový organizační princip. Se svojí genderovou příslušností následně spojují svá rozhodnutí o aktivitách, jimž se budou věnovat, a o přáních či hodnotách, o něž budou usilovat. Toto spojení má dva směry – jednak je genderová identita základem pro takové rozhodnutí (Jsem žena, a proto...) a jednak je genderová identita využívána zpětně k odůvodnění určitého rozhodnutí (udělala jsem to, protože jsem žena.) Právě potřeba potvrdit si svoji genderovou identitu a způsob, jakým ji v jednotlivých situacích realizujeme, je důvodem, proč dochází k hluboké genderovanosti mezilidských kontaktů.“ (Smetáčková 2016, s. 46)

Genderové stereotypy – symbolický nástroj udržování genderového řádu (ibid. 47)

Feminismus

„Co je primární snahou feministického aktivismu? V první fázi jde o to poukázat na existenci společenských, ekonomických a politických nerovností, které postihují ženy a muže na základě jejich pohlaví. V další fázi je důležité odhalovat, jakým způsobem tyto nerovnosti vznikají, resp. Jakým způsobem se reprodukují. Feministické teoretičky a teoretici docházejí k závěru, že tradiční představy o mužském a ženském chování nemají svůj absolutní základ v biologii, tedy že nejsou fixní a jednou pro vždy neměnné. Upozorňují, že významy pojmů mužskost a ženskost jsou prostorově a časově proměnlivé, jednotlivci si je přisvojují v procesu socializace. Tím poukazují na skutečnost, že současné nerovné uspořádání společnosti z hlediska pohlaví lze měnit a formovat“ (Babanová, Miškolci 2006, s. 94)

Zdroje

Babanová, A., & Miškolci, J. (2007). *Genderově citlivá výchova: Kde začít? Příručka pro vyučující základních a středních škol, vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi*. Praha: Žába na prameni, o. s.

Smetáčková, I. (2016). *Genderové představy a vztahy. Sociální a kognitivní aspekty vývoje maskulinity a femininity v průběhu základní školy*. Praha: SLON

Smetáčková, I. (2006). *Gender ve škole. Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s.